

Maria Lucyna M i s t e c k a CR, *Zmartwychwstanki. Charyzmat i dzieje 1891-1991*, t. I, Lublin 1999, ss. 540 + 87 fotografii.

Książka *Zmartwychwstanki. Charyzmat i dzieje 1891-1991* ukazała się w Serii A – Studia, jako tom XIX Biblioteki Polonii Instytutu Badań nad Polonią i Duszpa-sterstwem Polonijnym KUL oraz Oddziału Lubelskiego Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”. Autorka jest absolwentką Instytutu Historii Kościoła na Wydziale Teologii KUL, gdzie w 1979 r. uzyskała doktorat. Jest ona znana z wielu artykułów oraz publikacji książkowych poświęconych Zgromadzeniu Zmartwychwstanek. Z roku 1980 pochodzi jej praca pt. *Zgromadzenie Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego w czasie powstania warszawskiego*, a w 1983 r. ukazała się książka *Zmartwychwstanki w okupacyjnej Polsce 1939-1945*. Prezentowana tu monografia jest owocem podjętej w 1982 r. szerokiej kwerendy archiwalnej, a szczególnie dokumentacji epistolarnej dotyczącej Zgromadzenia Zmartwychwstanek. Siostra Mistecka korzystała z zasobów archiwów państwowych i kościelnych w Polsce, Watykanie, Rzymie, Chicago i USA.

Opracowując historię zgromadzenia, które w 1991 r. obchodziło setną rocznicę powstania, Autorka umiejętnie wykorzystała już istniejące na ten temat krótkie publikacje źródłowe, artykuły oraz monografie. Wszystkie one dotyczyły pewnych fragmentarycznych zagadnień i ściśle określonych przedziałów czasu – najczęściej pochodziły z prowincji polskiej zgromadzenia i nie uwzględniały całości dziejów tej żeńskiej rodziny zakonnej. Zmartwychwstanki, udając się za polskimi emigrantami do różnych krajów, posiadają dziś liczne placówki również poza Polską: we Włoszech, w Bułgarii, Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Australii, Kanadzie i Argentynie.

Recenzowana książka jest pracą źródłową, opiera się na zachowanych, ważnych dla historii zmartwychwstanek, kronikach.

Recenzowany tom stanowi pierwszy z trzech części szerokiej monografii i poświęcony jest genezie zmartwychwstanek, założycielce i współfundatorce zgromadzenia oraz pierwszemu etapowi jego działalności. Tom ten zawiera część A zatytułowaną *Założenie zgromadzenia* oraz część B – *Rozwój terytorialny i organizacyjny (1891-1913)*. Ważną rolę w zrozumieniu genezy zmartwychwstanek pełni *Prolog*, w którym Autorka umiejętnie kreśli sytuację religijną, społeczną i polityczną Europy XIX w., ciągle znajdującej się pod wpływem rewolucji francuskiej i epopei napoleońskiej, które doprowadziły do rozbudzenia świadomości społeczeństw. Tym zjawiskom towarzyszył proces politycznego i społecznego dominowania burżuazji, a poprzez rewolucję przemysłową coraz bardziej dochodziła do głosu kwestia robotnicza, w kontekście której powstawały ruchy socjalistyczne odciągające masy proletariackie od Kościoła, stojącego wówczas na stanowisku zachowania tradycyjnych więzi społecznych i własności prywatnej. W myśleniu europejskim pojawiły się nowe kierunki ideologiczne, takie jak liberalizm, pozytywizm i materializm. Te nowe filozofie i ideologie zupełnie zachwiały dotychczasowym obrazem świata. W tych warunkach powstał nowy prąd umysłowy zwany romantyzmem, skłaniający się w stronę intuicji, uznając istnienie świata pozazmysłowego, niedostępnego rozumowi oraz prymat

uczucia nad rozsądkiem. Głosił hasła równości społecznej, braterstwa ludów i wolności politycznej dla zniewolonych narodów. Idee romantyczne wydatnie rzutowały na sferę myśli, postaw i zachowań jednostek oraz społeczeństw. Ideały wolnościowe i romantyczne w pozbawionym wolności narodzie polskim natrafiły na szczególnie podatny grunt. Polscy pisarze i poeci w swoich dziełach zawierali idee postępowe: wiarę w lud, obronę narodu i umiłowanie wolności, stawiając sobie za cel kształtowanie świadomości narodowej i przygotowanie Polaków do walki o niepodległość kraju. Wielka Emigracja po powstaniu listopadowym, zwłaszcza w Paryżu, była pod wpływem A. Mickiewicza, J. Słowackiego i Z. Krasińskiego, którzy tworzyli idee mesjanizmu polskiego.

W nurcie tych nowych poglądów i walk wyzwoleńczych oraz rodzącej się obojętności religijnej, nasiliło się równocześnie zaangażowanie wielu ludzi w sprawy religii i działalności kościelnej. Kościół z czasem wyzwolił w sobie potężne siły włączające się w walkę o wolność nauczania i potrzebę rozwoju apostołatu świeckich katolików. Zaczęto wydawać prasę i czasopisma katolickie, nastąpił rozwój katolickich uczelni i odnowa ruchu liturgicznego, powstawały nowe bractwa i stowarzyszenia oraz nowe formy życia zakonnego, a zwłaszcza instytutów żeńskich. Szczególne znaczenie miały zgromadzenia zajmujące się pracą charytatywną, szkołami i szpitalnictwem. Po 1815 r. powstało ponad 200 żeńskich zgromadzeń mających konkretny program społeczno-apostołski, dzięki realizacji którego wszczepiły Kościół w nowe struktury społeczne. Kilkadziesiąt tego typu zgromadzeń habitowych i bezhabitowych powstało na terenach podzielonej Polski, inne poza krajem. W stolicy chrześcijaństwa rozpoczęły swoją działalność trzy kongregacje polskie na podstawie oddziaływania zmartwychwstańców.

Zgromadzenie Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa jest jednym z tych właśnie zgromadzeń, które powstały w nurcie XIX-wiecznych idei odrodzenia społeczeństwa polskiego podjętych przez Bogdana Jańskiego, Piotra Semenienko i Hieronima Kajsiewicza – współzałożycieli Zgromadzenia Zmartwychwstania Pańskiego. O genezie zmartwychwstańek wyrosłych z duchowości zmartwychwstańców, Autorka monografii pisze w rozdziale I. Żeńską gałąź założyły dwie Polki – matka i córka: Celina i Jadwiga Borzęckie, pod duchowym kierownictwem o. P. Semenienki. Duchowość zakonną oparły na tajemnicy paschalnej, czyniąc z pracy nad odrodzeniem kobiety cel apostołski zgromadzenia. Rozdział II Autorka poświęca w całości postaci założycielki, Celiny Borzęckiej, podkreślając jej formację duchową otrzymaną od o. P. Semenienki. Rozdział III ukazuje drogę powołania współzałożycielki Jadwigi Borzęckiej. Kolejne rozdziały mówią o początkach regulacji prawnych, pracy nad konstytucjami zgromadzenia i jego codziennym życiu duchowym i administracyjnym.

Siostra M. Mistecka w części B recenzowanego tomu pt.: *Rozwój terytorialny i organizacyjny (1891-1913)* przedstawia rozszerzający się apostołat zmartwychwstańek w Galicji, Bułgarii, na terenach zaboru rosyjskiego w Częstochowie i Warszawie, w USA i we Włoszech.

Z ostatniego rozdziału dowiadujemy się o pierwszym potwierdzeniu zgromadzenia, które nastąpiło 10 maja 1905 r., i o śmierci założycielki. Instytut wówczas posiadał

9 placówek w USA i 7 w Europie; liczył 214 sióstr i 16 tzw. sióstr zjednoczonych, czyli osób świeckich żyjących tą samą duchowością.

Praca s. Marii Lucyny Misteckiej to studium dobrze osadzone w kontekście historycznym.

Tom I autorka wyposażyła w streszczenie w j. angielskim, aneksy zawierające 11 listów, bibliografię ważniejszych źródeł archiwalnych. Bibliografia zawiera również listę ponad 60 opracowań wykorzystanych w monografii i indeks osobowy. Istnieją jednak publikacje, pominięte przez Autorkę, które warto byłoby wziąć pod uwagę przy pisaniu tej pracy, jak np. kilka prac o zmartwychwstańcach ks. K. Machety (*Teologia narodu według założycieli Zmartwychwstańców*, Rzym 1985; *Dzieje zbawienia według Piotra Semeneki*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 27(1981), z. 2, s. 71-83; *Antropologia teologiczna Piotra Semeneki*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 28(1981), z. 2, s. 51-64). Całą pracę cechuje nowoczesny i rzeczowy język. Źródła cytowane są w sposób umiejętny. Śmiało można polecić lekturę książki nie tylko siostron zmartwychwstańcom, które po stu latach istnienia doczekały się wreszcie kompletnego opracowania historii zgromadzenia, ale i wszystkim zainteresowanym sytuacją społeczno-polityczną Europy i Ameryki końca XIX i początku XX w. oraz jej wpływem na życie religijne i zakonne.

Ks. Ireneusz Korzeniowski

Marco M a r t i n e l l i, *Immigrazione dei Polacchi a Roma. Adattamento e riorganizzazione sociale*, Roma 1998, ss. 160 + 6 tabel + 9 fotografii.

Fenomen migracji można podzielić z racji na zmianę miejsca bytowania – na wewnętrzną (np. wewnątrz danego państwa) lub zewnętrzną (np. poza granice kraju), a ze względu na długość trwania wychodźstwa – na migrację krótką, średnią, długą lub definitywną. Poszukując przyczyn tak popularnego dziś zjawiska przesiedleń, należy stwierdzić, iż pierwszą z nich jest czynnik ekonomiczny, polityczny oraz poszukiwanie lepszych warunków życia, pracy i zarobku poza własnym krajem.

Zamierzeniem Autora pracy jest udokumentowanie i wyjaśnienie silnego ostatnio zjawiska migracji Polaków do Rzymu, które nigdy wcześniej nie znalazło naukowego opracowania w naukowej literaturze włoskojęzycznej. Książka przedstawia specyfikę polskiej emigracji do Włoch i Rzymu, ukazując strukturę socjalną, poziom średni i wyższy wykształcenia emigrantów z Polski, ich głęboką religijność, dobre przystosowanie kulturalne, wyraźnie odstające, w pozytywnym znaczeniu, od emigrantów z innych krajów Europy, Ameryki i Azji.

Prezentowana pozycja składa się z dwu części: pierwszej – zawierającej opis fenomenu emigracji w ogólności, w Europie i we Włoszech, oraz drugiej – zawierającej badania i sondaże na temat polskich emigrantów w Rzymie.